

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ

A MODEL OF LEARNING MANAGEMENT EMPHASIZING LEARNING BY DOING

อรรถพงษ์ พิวเหลือง¹ และ พระครูวินัยธรรวชิต²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน^{1,2}

Atthaphong Piwlueng¹ and Phrakhruwinaithornworachat²

Mahamakut Buddhist University Isan Campus^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: yanamath60@gmail.com

บทคัดย่อ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิด การสืบค้น และการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1) เตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2) รับข้อมูลใหม่ ขั้นที่ 3) กระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำ มี 8 ลำดับ ได้แก่ (1) การตั้งคำถามหรือการตั้งข้อสังเกต (2) การวิเคราะห์ (3) การประเมินค่า (4) การทำความเข้าใจ (5) การจดจำ (6) การสังเคราะห์ (7) การประยุกต์ (8) การประเมินผล ขั้นที่ 4) สรุปผล ขั้นที่ 5) เสนอและอภิปรายผล และขั้นที่ 6) ประเมินการเรียนรู้โดยการกระทำ

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้; การเรียนรู้โดยการกระทำ

Abstract

The Purpose of Learning Management Model Emphasizing Learning by Doing is encourage students to have systematically Thinking process, Searching, Problem of Correction and to have 6 step learning process: step 1) Prepare step 2) New information step 3) Learning by doing process which has 8 steps: (1) Question or Observation (2) Analysis (3) Valuation (4) Understanding (5) Remembering (6) Synthesis (7) Application

* ได้รับบทความ: 2 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 14 ตุลาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 5 พฤศจิกายน 2564

Received: 2 August 2021; Revised: 14 October 2021; Accepted: 5 November 2021

(8) Evaluation step 4) Conclusion step 5) Propose and discuss results step 6) Assess learning by doing.

Keyword: A Model of Learning Management; Learning by Doing

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 22 ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญและความรู้เท่าทันด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถบูรณาการทักษะเข้าในด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต (Bellanca & Brandt, 2010) เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนใน 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและการมีส่วนร่วม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ได้แก่ ความรู้พื้นฐานด้านสารสนเทศ ความรู้พื้นฐานด้านสื่อ ความรู้พื้นฐานด้านไอซีที และทักษะชีวิตและงานอาชีพ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้นำ ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การเพิ่มผลผลิตและการรู้รับผิด และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ สอดคล้องกับวิจารณ์พานิช (2556) กล่าวว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3R ได้แก่ อ่านออก (Reading) เขียนได้ ((W)Riting) และคิดเลขเป็น ((A)Rithmetics) และ 8C ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking & Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-Cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information & Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing & ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career & Learning skills) และทักษะการเปลี่ยนแปลง (Change) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วม

ในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะอาด จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ซึ่งจะต้องจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความถนัด เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย รวมทั้งเน้นการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลายวิธี เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สิทธิพล อาจอินทร์, 2562) เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง ทักษะจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่ให้โลกของผู้เรียนเป็นโลกแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นพัฒนาทักษะและ ทักษะคิด เพื่อก้าวไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งต้องเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้จาก ฟังครูสอน (Learning by Attending Lecture/Teaching) มาเป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) สิ่งที่จะสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เป็นรูปธรรมคือการพัฒนา รูปแบบการเรียน การสอนให้มีกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ดังที่ สำนักแผนและประกันคุณภาพ การศึกษา (2561) ได้สรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้ 1) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากกว่าการสอน 2) สร้างวัฒนธรรม แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน 3) รู้จักการตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน 4) ให้ความสำคัญกับ การลงมือ ทำแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม 5) มุ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างนวัตกรรม 6) ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับ ผู้เรียน ซึ่งจะสอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ทิศนา แคมมณี (2562) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน คือสภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุม องค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือ ความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและ เทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิด ที่ยึดถือรูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผน ในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะรูปแบบนั้น ๆ อีกอย่างหนึ่งรูปแบบการเรียนการสอน ในศตวรรษที่ 21 มีหลากหลายให้เลือกใช้ตามความเหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ ฉะนั้น รูปแบบการเรียน การสอนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถที่จะสร้างสรรค์ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวคือ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ มากที่สุด เน้นพัฒนาทักษะทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการลงมือปฏิบัติจริงและผู้เรียนสามารถที่จะนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวัน (กุลิศรา จิตรชญาวณิช, 2562) สอดคล้องกับชนาธิป พรกุล (2557) กล่าวว่าวิธีการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Centered Approach)

คือการให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุดและสัมพันธ์กับความคิดของ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และ เพยาว์ ยินดีสุข (2555) และ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” โดยใช้กระบวนการคิดปฏิบัติจริงมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (Active Participation) ทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม และผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนมากกว่าผู้สอน โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

บทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานการณ์ความปกติใหม่

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของทุกคนในโลกและส่งผลกระทบต่อในทুমิตีของสังคม ซึ่งมีการบัญญัติศัพท์ใหม่เพื่อใช้เรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า ความปกติใหม่ (New Normal) หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีตอันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ประกอบด้วยวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิถีสื่อสาร วิถีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต อีกอย่างหนึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานการณ์ความปกติใหม่ ซึ่งมีหลักการพื้นฐานว่า 1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากที่สุดและมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 3) เน้นการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนและเพื่อนในกลุ่ม จากหลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้บทบาทของครูและนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมภายใต้สถานการณ์ความปกติใหม่ซึ่ง สิทธิพล อาจอินทร์ (2562) ได้สรุปไว้ดังนี้

บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วย 1) การเตรียมการจัดการเรียนรู้เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียน กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้วางแผนและออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน กำหนดวิธีการวัดและประเมิน รวมทั้งจัดหา/เตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้สำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยให้ความช่วยเหลือ

และให้กำลังใจแก่ผู้เรียน 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนมีบทบาทสำคัญ คือ เป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ครูวางแผนไว้ด้วยตนเอง มีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและครูผู้สอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

บทบาทของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วย 1) เป็นผู้ลงมือกระทำ ผู้เรียนจะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูจัดเตรียมให้ด้วยตนเอง เพื่อผลให้การเรียนรู้ 2) เป็นผู้มีส่วนร่วม ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกขั้นตอน 3) เป็นสมาชิกของกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ความคิดเห็นสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนอื่น ๆ ในกลุ่มเพื่อนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 4) เป็นผู้ประเมิน ผู้เรียนจะต้องคอยตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้วยการประเมินผลด้วยตัวเองและผู้เรียนในกลุ่ม เป็นต้น

สรุป

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้แบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ นับเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนรู้แบบเดิม กล่าวคือการเรียนรู้ที่เน้นครูเป็นสำคัญ หรือศูนย์กลาง ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะด้วยกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีนักวิชาการหลายท่านทั้งต่างประเทศและภายในประเทศได้คิดค้นและพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ และมีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนและนักเรียนเปลี่ยนไปจากเดิม

จากบทบาทของครูผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เปลี่ยนเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม ผู้อำนวยการความสะดวก และช่วยเหลือให้คำปรึกษา และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันนักเรียน และบทบาทของนักเรียน ผู้ทำหน้าที่จัดบันทึกและฟังคำบรรยายของครูเปลี่ยนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นผู้ลงมือฝึกทักษะต่าง ๆ และสามารถสรุปองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงานแบบรายบุคคลและแบบรายกลุ่ม จนสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอดเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพในอนาคต

อนึ่ง ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับมัธยมศึกษาถึงอุดมศึกษา คือ ผู้เรียนไม่มีความสนใจที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนในวิชาต่าง ๆ หากเป็นวิชาที่ไม่ชอบด้วยแล้วก็ไม่สนใจเลย แต่กลับพบว่า สิ่งใดที่นักเรียน

สนใจจะตั้งใจเรียนรู้และฝึกฝนจนสามารถทำได้ แม้ว่าสิ่งนั้นจะยากลำบาก ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ ซึ่งได้แนวคิดมากจากการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) และแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ

แนวคิด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ ได้พัฒนามาจากแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย การเผชิญกับสถานการณ์จริงหรือข้อมูลใหม่ของผู้เรียนจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามหรือการตั้งข้อสังเกต ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการ การวิเคราะห์ การประเมินค่า การทำความเข้าใจ การจดจำ การสังเคราะห์ การประยุกต์ และการประเมินผล โดยมีกระบวนการคิด การสืบค้น และการแก้ไขปัญหาเป็นหลักในการกำกับ และสามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จุดมุ่งหมายของรูปแบบ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการตั้งคำถามหรือการตั้งข้อสังเกต การจัดการเรียนรู้ กระบวนการคิด การสืบค้นข้อมูล การแก้ปัญหา กระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการนำเสนอหรือการอภิปรายผลอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการสรุปผลการเรียนรู้ และการประเมินผลจากกระบวนการทำงาน เพื่อฝึกกระบวนการคิดและการทำงานอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง

ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการกระทำ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นที่ 1 เตรียมความพร้อม เป็นขั้นที่ครูผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนทราบ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานและปรับทัศนคติให้ตรงกัน และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่จะส่งผลในอนาคต และเป็นการเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ของผู้เรียนเข้าด้วยกัน

ขั้นที่ 2 รับข้อมูลใหม่ เป็นข้อมูลที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ก็ได้ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้รับมอบหมายจากครูผู้สอนหรือสิ่งที่ผู้เรียนมีความสนใจต้องการจะศึกษาก็ได้

ขั้นที่ 3 กระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำ เป็นลำดับขั้นตอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติตามทุกข้อเมื่อได้รับข้อมูลแล้ว

1) การตั้งคำถามหรือการตั้งข้อสังเกต เป็นการเสนอประเด็นที่เกิดความสงสัยเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องการหาคำตอบ ด้วยการสืบค้นข้อมูล รวบรวมข้อมูล และเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2) การวิเคราะห์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นและการคัดแยกเปรียบเทียบข้อมูลแล้ว มาเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ ซึ่งสามารถแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ระดับ คือ (1) ระดับทั่วไป ประกอบด้วย ความหมาย การจำแนกประเภท การแบ่งกลุ่ม และความเกี่ยวข้องหรือการเชื่อมโยง เป็นต้น (2) ระดับลึกประกอบด้วย ลักษณะ คุณสมบัติ องค์ประกอบ การเปลี่ยนแปลง และที่มา เป็นต้น ผู้เรียนสามารถเลือกได้ว่าจะวิเคราะห์ในระดับใด

3) การประเมินค่า เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาประเมินค่า ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 แนวทาง คือ (1) ผู้เรียนมีความเห็นว่าสามารถนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ (2) ผู้เรียนมีความเห็นว่าสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ในอนาคต ซึ่งในข้อ 3 นี้ ถ้าผู้เรียนมีความต้องการตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 และ 2 ก็จะเป็นการกระตุ้นให้อยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับการเห็นคุณค่าของผู้เรียนว่ามีมากหรือน้อยต่อข้อมูล ซึ่งจะเป็นแรงบันดาลใจต่อไป หากผู้เรียนไม่มีความต้องการตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 และ 2 ก็จะไม่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ต่อไป

4) การทำความเข้าใจ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินค่า โดยให้ผู้เรียนจัดลำดับความสำคัญหรือจัดวางข้อมูลต่าง ๆ จากข้อมูลหลักไปสู่ข้อมูลย่อย เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยใช้แผนผังความคิดรวบยอด แผนผังมโนทัศน์ แผนภาพต้นไม้ และแผนภาพก้างปลา

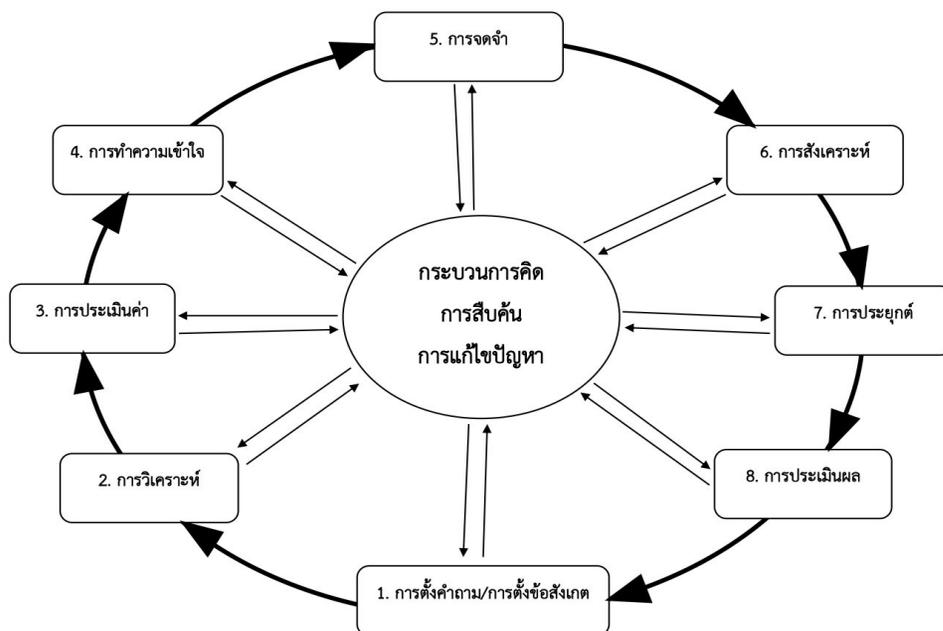
5) การจดจำ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยให้ผู้เรียนเขียนแผนผังความคิดรวบยอด แผนผังมโนทัศน์ แผนภาพต้นไม้ และแผนภาพก้างปลา เพื่อให้สามารถทบทวนและจดจำข้อมูลได้ง่ายขึ้น

6) การสังเคราะห์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จดจำมาแล้วจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลนั้นอาจจะมีเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง คล้ายกันบ้าง โดยให้ผู้เรียนทำการสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เข้าเป็นเรื่องเดียวกัน และสามารถจำแนกประเภทใหม่หรือสรุปองค์ความรู้เป็นของตนเองได้

7) การประยุกต์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ โดยให้ผู้เรียนประยุกต์ข้อมูลเข้ากับศาสตร์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และสามารถอธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างข้อมูลนั้นได้อีกอย่างหนึ่ง ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) การประเมินผล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการประยุกต์ โดยให้ผู้เรียนประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลไปใช้แล้ว ซึ่งการประเมินผลสามารถประเมินได้ 2 รูปแบบ คือ (1) ผู้เรียนสามารถประเมินได้จากการสังเกตของตนเอง (2) ผู้เรียนสามารถประเมินได้จากผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้สะท้อนผลจากการได้รับผลทางตรงและทางอ้อม เมื่อได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการประเมินผลแล้ว ผู้เรียนก็จะนำข้อมูลนั้นกลับไปสู่กระบวนการ

เรียนรู้โดยการกระทำ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งกระบวนการนี้เปรียบเสมือนงล้อที่หมุนไปอย่างไม่มีหยุดเช่นเดียวกับชีวิตที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ที่มา: แผนภาพกระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำ ดร.อรรถพงษ์ ผิวเหลือง (2563)

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำ

ขั้นที่ 4 สรุปผล เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สรุปผลการเรียนรู้ โดยการสรุปข้อมูลที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำ สามารถสรุปผลเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนี้ (1) ข้อดีมีอะไรบ้าง (2) ข้อเสียมีอะไรบ้าง (3) ข้อบกพร่องในการทำงาน (4) แนวทางในการแก้ไขต่อไป

ขั้นที่ 5 เสนอและอภิปรายผล เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันออกแบบการนำเสนอสิ่งที่ได้สรุปผลโดยให้ผู้เรียนมีอิสระในการนำเสนอได้อย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันอภิปรายผลเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้และกระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำกับกลุ่มอื่นๆ ว่ามีส่วนใดเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ทำไมจึงเหมือนกัน ทำไมจึงแตกต่างกัน เพราะอะไรเป็นสาเหตุ และจะทำให้ผู้เรียนได้ขยายขอบเขตความคิดให้กว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การสรุปที่เป็นเหตุเป็นผลต่อไป

ขั้นที่ 6 ประเมินการเรียนรู้โดยการกระทำ เป็นการประเมินการเรียนรู้และการประเมินกระบวนการทำงานของผู้เรียนว่ามีผลลัพธ์เป็นอย่างไร และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของกิจกรรมหรือไม่ เพื่อส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กุลิสรา จิตรชญาวนิช. (2562). การจัดการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาธิป พรกุล. (2557). การสอนกระบวนการคิด : ทฤษฎีและการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: พี บาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นติ้ง.
- ทิตนา แชมมณี. (2562). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข. (2555). สอนเขียนแผนบูรณาการบนฐานเด็กเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สิทธิพล อัจฉรินทร์. (2562). ศาสตร์และศิลป์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี. (2561). แนวทางการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. สืบค้นเมื่อ 31 กรกฎาคม 2564, จาก <http://www.ptu.ac.th/quality/data/levyp.1.pdf>.
- Bellanca, J., Brandt, R. (2010). 21st Century Skills: Rethinking How Students Learn. Bloomington. IN: Solution Tree Press.